

بررسی نقش مشارکت اولیاء دانش آموزان در ساماندهی بهینه اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان (مطالعه موردی: مدارس مقطع متوسطه دوم شهر خرم آباد)

اعظم عارفی^۱، هوشنگ رادسری^۲، لیلا دوستی^۳

^۱ کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، پژوهشگر جهاد دانشگاهی واحد لرستان

^۲ کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان

^۳ کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، مرکز تحقیقات پزشکی قانونی، سازمان پزشکی قانونی کشور، تهران، ایران

چکیده

هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش مشارکت اولیاء دانش آموزان، در ساماندهی بهینه امور آموزش و پرورش استان لرستان می‌باشد. مطالعه‌ی مقطعی در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بر روی مدارس مقطع متوسطه دوم شهر خرم‌آباد می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه این پژوهش، از مدیران ناحیه یک و دو شهر خرم‌آباد، انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شد؛ که با مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی، کم و خیلی کم) تدوین شد. تحلیل داده‌ها، به وسیله مدل معادلات ساختاری انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد؛ مشارکت اولیاء دانش آموزان، بر امور آموزش و تدریس، امور دانش آموزان، امور مربوط به کارکنان، و امور مربوط به تأمین تجهیزات و امکانات مورد نیاز مدارس، تأثیر دارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان داد؛ مشارکت اولیاء دانش آموزان بر امور مربوط به دانش آموزان دارای بالاترین امتیاز و بر امور مربوط به کارکنان مدارس دارای کمترین امتیاز است.

واژه‌های کلیدی: مشارکت مردمی، آموزش و پرورش، لرستان، راهکارها.

۱- مقدمه

امروزه در کشور ما مشارکت مردم در امر تعلیم و تربیت، بیش از هر زمان دیگری ضرورت یافته است. این امر از یک سو به اهمیت آموزش و پرورش و نقشی که این امر در توسعه ملی کشور دارد و از سوی دیگر به ناکافی بودن بودجه و امکانات دولت علیرغم بیشترین حجم سرمایه‌گذاری ملی در این بخش مربوط می‌شود. موقعیت سرمایه‌گذاری دولت در امر آموزش و پرورش، کشور ما را جزو بیست کشور موقعیت اول جهان که بالاترین سهم بودجه خویش را صرف بخش آموزش و پرورش نموده‌اند قرار داده است. این در شرایطی است که در مقایسه تطبیقی بین‌المللی از نظر سهم سرانه دانش‌آموزی با توجه به جمعیت گسترده دانش‌آموزان، کشور ما رتبه هفتم را دارد. این امر به خوبی نشان می‌دهد که علی‌رغم سرمایه‌گذاری وسیع دولت در امر آموزش و پرورش به دلیل عدم بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در این بخش مهم، وضعیت توزیع امکانات آموزشی چندان مطلوب نیست. اگر واقعاً به آموزش و پرورش به‌عنوان محور توسعه ملی معتقد باشیم و بدانیم که امروزه در جهان کشورهایی که با عزم راسخ ملی، سرمایه‌گذاری اصلی و برنامه‌ریزی اساسی خویش را به تقویت و تحکیم پایه‌های این بخش مهم اختصاص داده و به همین دلیل، در شاخص‌های توسعه به توفیقات مهمی دست یافته‌اند، قطعاً به برنامه ریزی اصولی و سرمایه‌گذاری زیر بنایی برای امر آموزش و پرورش در کشور توجه بیشتری معطوف خواهیم داشت (متین، ۱۳۸۲). آموزش و پرورش، از دیرباز، نقشی اساسی در تداوم و بقای جوامع بشری ایفا کرده است. آداب و رسوم، اعتقادات و ارزشها، نگرش‌ها و رفتارها، دانش‌ها و مهارت‌های جامعه از طریق فرایندهای پرورش و آموزش قابل انتقال و دوام بوده‌اند (علاقه‌بند، ۱۳۹۰: ۱). انسان بر پایه‌ی آفرینش خویش نیاز به تعلق و پیوند با دیگران دارد. خوی اجتماعی بودن در وی نهفته است. بیان اندیشمندان بر اینکه انسان یک هستی اجتماعی است مبین آن است که انسان به صورت طبیعی و بر اساس سرشت خویش داوطلب کار و زندگی با دیگران است نهادهای بنیادی که انسان در آنها پرورده می‌شود و زندگی را پی می‌گیرد. به طور عمومی، پاسخی به نیاز مشارکت فراهم می‌آورند (جهانیان، ۱۳۸۸). آموزش و پرورش به‌عنوان سرمایه‌ی ملی و نهادی که تربیت آینده سازان کشور را برعهده دارد نقش کلیدی را در جامعه ایفا می‌کند و نقش بسیار مهمی در پیشبرد اهداف جهاد اقتصادی دارد. زیربنای آموزش و پرورش معلم است و آنان با ارایه‌ی برنامه‌های خود می‌توانند نقش اثرگذاری در آموزش و پرورش داشته باشند. اگر روحیه و محور تلاش‌های مدیران در آموزش و پرورش صرفاً اسقاط تکلیف نباشد روند مطلوبی را ایجاد خواهد کرد که شرط اصلی آن روحیه‌ی جهادی است. الزام استحکام بخشی به معنویات و تدین در دانش‌آموزان و جوانان از جمله امور مهم مدیران آموزش و پرورش است. ایجاد روحیه‌ی اعتماد سازی و علاقه‌مندی به یکدیگر، مهرورزی، دوری و اجتناب از اجرای برنامه‌های نمادین و شتاب زده از دیگر تأکیدات رسیدن به هدف جهاد اقتصادی در آموزش و پرورش است. مشارکت از دیرباز با زندگی انسان‌ها پیوند داشته و زمان پیدایش آن به آغاز پیدایش خانواده و زندگی مشترک بین زن و مرد بر می‌گردد، به گونه‌ای که در این ارتباط، رشد و بالندگی آن‌ها فراهم شود. به تدریج مشارکت در زمینه‌های دیگر، مانند کار و صنعت، راه خود را گشود و سرانجام مردمان حق آن را یافتند که در تعیین سرنوشت خود صاحب‌اختیار شوند و در طراحی آینده خود مشارکت جویند. مفهوم مشارکت به معنی دست در دست هم گذاشتن برای انجام دادن کاری است و ابعاد آن می‌تواند اجتماعی، فکری، اقتصادی و حتی سیاسی باشد (عصاره، ۱۳۷۶). اجرای موثر برنامه‌های آموزش و پرورش در هر نظام آموزشی، مستلزم پیش-بینی و تدارک امکانات و منابع مالی کافی برای تربیت و استخدام معلم، ایجاد ساختمانهای مناسب، مدیریت و رهبری کارآمد، تهیه مواد آموزشی و سایر ملزومات است. لذا تأمین مالی و بودجه، به ابزار نیرومند کنترل آموزش و پرورش مبدل می‌شود. عدم تخصیص بودجه کافی به آموزش و پرورش بدان معناست که فرصت‌های برخورداری از آن به عده معدودی محدود خواهد شد یا برنامه‌های آموزشی کیفیت رضایت بخشی نخواهد داشت. از سوی دیگر تدارک و تأمین منابع مالی کافی هم تهیه برنامه‌های

آموزشی کیفی را تضمین نمی‌کند. پشتیبان مالی، در هر مورد باید با سازماندهی معقول و مطمئن، رهبری و مدیریت شایسته، کارکنان تعلیم دیده، تجهیزات و تسهیلات کافی و سایر اقداماتی که عملیات کارآمد را تضمین می‌کنند همراه باشد (علاقه‌بند، ۱۳۹۰:۱۸). مشارکت اجتماعی در جامعه‌ی ایرانی دارای مبانی تاریخی و مذهبی قابل توجهی است به طوری که در ایران پیش از اسلام فلسفه و آیین زرتشت مبتنی بر همکاری و یاری بوده و همچنین پس از ورود اسلام به سرزمین ایران برای مسلمانان بر اساس آیات قرآن، توجه به سرنوشت سایرین تکلیف شده است از جمله عالی‌ترین مظاهر مشارکت مردم در صحنه‌ی جامعه، مشارکت آنان در امر آموزش و پرورش است (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۶). نظام اجتماعی و حیات سیاسی جامعه بشری به تعاون و مشارکت اعضای آن بستگی دارد. این امر از طریق همیاری‌های مردمی استوار می‌گردد و آموزش و پرورش به‌عنوان مهمترین نظام اجتماعی نیازمند مشارکت و همکاری همه اجزای آن است. این نظام بدون مشارکت موثر مردم و کارکنان در ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و عاطفی نمی‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را به خوبی عملی سازد (جهانپان، ۱۳۸۷). مدیران مدارس وظایف و فعالیت‌های متعددی انجام می‌دهند. این وظایف در شش قلمرو طبقه بندی می‌شود که شامل آموزش و تدریس، امور مربوط به کارکنان، امور مربوط به دانش آموزان، امور مالی و اداری، امور مربوط به ارتباط مدرسه و اجتماع، امور تسهیلات و تجهیزات موردنیاز مدارس می‌باشد (پناهنده، ۱۳۸۸). در جهان امروز، مشارکت و آموزش از پایه‌های بنیادین توسعه هستند، توجه به این که آموزش و پرورش در نتیجه‌ی فعالیت‌های سه نهاد عمده خانه، مدرسه و جامعه است، همکاری این سه نهاد در امور آموزش و پرورش بیش از پیش ضروری می‌نماید. امروزه اساس پیشرفت و توسعه، تفکر گروهی است و تفکر گروهی جز با مشارکت همگان و احاد گو ناگون مردم تحقق نمی‌یابد. تفکر گروهی به این معنی است که همه کسانی که می‌توانند در عرصه‌هایی چون کمک فکری، پرداخت یا عرصه علمی فعالیت کنند به یاری و همکاری طلبیده می‌شوند. مشارکت بر سه ارزش بنیادی تأکید می‌ورزد: ۱ سهم شدن مردم در قدرت و اختیار؛ ۲ راه دادن مردم به نظارت بر سرنوشت خویش؛ ۳ باز گشودن فرصت‌های پیشرفت بر روی مردم (طوسی، ۱۳۷۲). از آن جایی که آموزش پرورش نهادی ویژه محسوب می‌شود که وظیفه تعلیم و تربیت دانش‌آموزان در جامعه را عهده‌دار است می‌بایست مورد توجه خاص قرار گیرد این نهاد اثرگذار همواره برای طی نمودن اهداف والای خود با مسائل و مشکلاتی روبرو بوده است که صرفاً کمک‌های دولتی کارگشای این مسائل نبوده و نخواهد بود و نیازمند حضور باشکوه مردم و خیرین در جهت رفع مسائل آن بوده است؛ و همواره مشارکت افراد به واسطه آگاه‌سازی آنان امری بدیهی و موجه است چرا که با آگاه نمودن مردم در امر مشارکت که صرفاً مادی نیست، و شامل مسائل غیرمادی نیز می‌تواند باشد از نزدیک با مراحل کار آشنا خواهند شد و تشویق و ترغیب خواهند شد که همکاری‌های خود را مستمر نمایند.

-اهداف تحقیق:

این تحقیق دارای یک هدف کلی و چندین هدف جزئی می‌باشد؛ که به شرح ذیل می‌باشد.

۱-هدف کلی:

بررسی و شناسایی راهکارهای مشارکت اولیاء دانش آموزان، در آموزش و پرورش استان (مطالعه موردی مقطع متوسطه دوم، شهر خرم‌آباد)

۲-اهداف جزئی:

-بررسی راهکارهای مشارکت مردم در رابطه با امور آموزش و تدریس در مدارس مقطع دوم متوسطه شهر خرم‌آباد

- بررسی راهکارهای مشارکت مردم در رابطه با امور دانش‌آموزان در مدارس مقطع دوم متوسطه شهر خرم‌آباد
- بررسی راهکارهای مشارکت مردم در رابطه با امور کارکنان در مدارس مقطع دوم متوسطه شهر خرم‌آباد
- بررسی راهکارهای مشارکت مردم در رابطه با تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس مقطع دوم متوسطه شهر خرم‌آباد

فرضیات تحقیق:

- ۱- به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش‌آموزان با امور مربوط به آموزش و تدریس رابطه معنی‌داری دارد؛ بر اساس یافته‌های تحقیقات میرکمالی (۱۳۷۵)، قاسمی پویا (۱۳۸۰)، سپهری (۱۳۸۴)، عباسی (۱۳۸۵).
- ۲- به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش‌آموزان با امور مربوط به دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری دارد؛ بر اساس یافته‌های تحقیقات سپهری (۱۳۸۴)، آهنگران (۱۳۷۶)
- ۳- به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش‌آموزان با امور مربوط به کارکنان رابطه معنی‌داری دارد؛ بر اساس یافته‌های تحقیقات میرکمالی (۱۳۷۵)، قاسمی پویا (۱۳۸۰)، سپهری (۱۳۸۵).
- ۴- به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش‌آموزان با تأمین تجهیزات و امکانات مورد نیاز رابطه معنی‌داری دارد؛ بر اساس یافته‌های تحقیقات قاسمی پویا (۱۳۸۰)، سپهری (۱۳۸۴).

-پیشینه طرح پژوهشی:

- اوکلی و مارسدن (مترجم محمودنژاد، ۱۳۷۰) موانع مشارکت مردم در برنامه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی را در سه قلمرو موانع اجرایی، فرهنگی و ساختاری طبقه‌بندی نموده‌اند.
- محمدی (۱۳۷۵) در پژوهش خود دریافته است بین سطح آگاهی مردم و میزان مشارکت آنان در آموزش و پرورش از نظر مدیران رابطه وجود دارد.
- جهانی قلعه (۱۳۷۴) در پژوهش خود اشاره نموده است که برای توسعه فرهنگ مشارکت در بین مردم، تبلیغات رادیو و تلویزیون، مجلات، روزنامه‌ها، سخنرانی و نمایشگاه‌های محلی موثر است.
- بازگیر (۱۳۸۱) نیز بر اساس یافته‌های خود، آگاه ساختن مردم از نقش آموزش و پرورش، استفاده از رسانه‌های جمعی، ارتقای فرهنگی و افزایش آگاهی‌های مردم، جلب همکاری نهادهای مذهبی و نظارت و کنترل بر مشارکت‌های مردمی را در زمینه توسعه فرهنگ مشارکت موثر دانسته است.
- چهاردولی (۱۳۷۸) در تحقیقی نشان داده است که میزان درآمد و تحصیلات والدین (اولیای دانش‌آموزان) در مشارکت آنان تأثیر دارد. در عین حال به نقش صدا و سیما و تبلیغات در جلب مشارکت اولیاء تأکید نموده است.
- سپهری (۱۳۷۲) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی راه‌های جلب مشارکت مردمی در آموزش و پرورش» در بخش نتایج برای افزایش ظرفیت‌های آموزشی، افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را پیشنهاد می‌دهد و مشارکت مردان را بیشتر از زنان در امر آموزش و پرورش دانسته، آنان عمده آگاهی‌های عمومی و اجتماعی خود را از طریق رسانه‌های گروهی کسب می‌کنند و مدارس غیرانتفاعی وابسته به مراکز صنعتی و تجاری را با کیفیت بالا بررسی کرده است.
- میرکمالی (۱۳۷۵) در پژوهشی تحت عنوان «مشارکت در تصمیم‌گیری در امور آموزشی و همبستگی آن با اثربخشی و کارایی سازمان‌های آموزشی» نشان داد که اگر اثربخشی و کارایی راه رسیدن به اهداف سازمانی و فردی بدانیم و برای آن نیز

شاخص‌هایی مثل تولید و بازدهی کمی و کیفی، رشد، توسعه نوآوری و خلاقیت و رضایت شغلی، استفاده بهینه از منابع، انگیزش، جوسازمانی و غیره، قائل شویم بین مشارکت و شاخص‌های اثربخشی و کارآیی همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

-قاسمی پویا (۱۳۸۰) در پژوهش خود راه‌های تقویت فرهنگ مشارکت مردم در آموزش و پرورش را از سه طریق به شرح زیر نشان داد:

الف- آگاه‌سازی از طریق عوامل و عناصر آموزش و پرورش از جمله: آگاه‌سازی از طریق مدیران، معلمان، شاگردان، کتاب‌های درسی، آگاه‌سازی از طریق تشکیلات اداری و ستادی

ب- آگاه‌سازی از طریق عوامل خارج از آموزش و پرورش از جمله: اختصاص برنامه خاص در صدا و سیما، فعال کردن رسانه‌های گروهی، دولت‌مردان و نمایندگان مجلس، مطرح کردن اهمیت و ضرورت مشارکت‌های مردمی در نمازهای جمعه

ج- آگاه‌سازی از طریق انجام پژوهش‌ها، تشویق و ترغیب مشارکت کارکنان، برنامه‌ریزی و نهادینه کردن جلب مشارکت‌ها -سازمان آموزش و پرورش خوزستان (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان «شناسایی راه‌های جلب مشارکت موثر مردمی در توسعه آموزش و پرورش در ابعاد برنامه‌ریزی و فرهنگی» نشان داد که یکی از مهمترین راه‌های سوق دادن امکانات و توسعه مشارکت مردم در آموزش و پرورش و افزایش ظرفیت‌های آموزشی، افزایش مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش می‌باشد.

-سپهری (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی راه‌های جلب مشارکت مردمی در آموزش و پرورش» نشان داد که اساسی‌ترین راه در جهت مشارکت دادن فعال مردم در امر آموزش و پرورش آگاه نمودن آنان با چگونگی مشارکت و انواع مشارکت مورد نظر است؛ و مهمترین راه‌های مشارکت در آموزش و پرورش را حضور همه جانبه اولیا و مربیان در تصمیم‌گیری‌های آموزشی، پژوهشی و اداره مدرسه، اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع درباره وضعیت تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزان، قدردانی از فعالیت‌ها و همکاری مدرسه، ایجاد فضای لازم برای رشد و شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان، استفاده مناسب از توانمندیهای اولیا و مربیان، برگزاری جلسات مشترک اولیا و مربیان به طور مستمر و کیفیت بخشی به امر آموزش در مدارس می‌بیند.

-عباسی (۱۳۸۵) در پژوهشی مهمترین راه‌های افزایش مشارکت مردمی در امر آموزش و پرورش را تغییر نگرش مردم نسبت به مشارکت، تمرکز زدایی در آموزش و پرورش، استفاده از قابلیت‌های اولیا در مدارس، تقویت تشکل‌های مردمی، خصوصی- سازی آموزش و پرورش، گسترش تبلیغات صدا و سیما در مورد مشارکت در آموزش و پرورش، مدرسه محوری، استمداد از شوراهای شهر و روستا، تاسیس مدارس فنی و حرفه‌ای می‌داند.

روش تحقیق:

این پژوهش با هدف بررسی و شناسایی راهکارهای مشارکت مردمی در آموزش و پرورش استان لرستان انجام می‌شود. روش استفاده در این پژوهش توصیفی است که با شیوه پیمایشی صورت می‌گیرد و از نوع همبستگی و به روش کمی صورت می‌گیرد. شیوه‌های تحلیل اطلاعات: بعد از جمع‌آوری داده‌ها در قالب ابزار پرسشنامه، پرسشنامه‌ها کدگذاری شده و به منظور تحلیل، وارد نرم افزار SPSS می‌شود. داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و یافته‌ها پژوهش در قالب نمودار و جداول ارائه می‌شود و سپس از آزمون‌های مورد نظر برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق استفاده شد.

جامعه آماری این تحقیق، کلیه مدیران مدارس شاغل در مدارس متوسطه دوره دوم در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مرکز استان می- باشد. حجم جامعه آماری این تحقیق ۱۲۷ نفر است. روش نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی بود. ابزار اندازه‌گیری شامل پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد؛ که بر مبنای مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده می‌شود و محدوده امتیازبندی از یک تا ۵ نمره شامل خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) است. برای روایی پرسشنامه از روایی محتوا (که در آن از نظرات متخصصان) استفاده شد؛ که در این زمینه و همچنین تطبیق آنها با اصول علمی استفاده شد، برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پس از تهیه پرسشنامه و تایید روایی، پرسشنامه بین ۳۰ نفر از نمونه آماری جهت تعیین همسانی درونی توزیع شد که پس از پاسخگویی به پرسشنامه و جمع‌آوری آنها توسط محقق، ضریب آلفای کرونباخ ۰.۷۹ محاسبه شد؛ که اگر ضریب آلفا کرونباخ از ۰.۷ بیشتر باشد نشان‌دهنده آن است پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است و از نظر همبستگی درونی سوالات همبستگی مطلوبی دارند.

یافته‌های تحقیق:

آزمون فرضیات:

فرضیه یک:

به نظر می‌رسد مشارکت (اولیاء دانش آموزان) با امور آموزش و تدریس رابطه معنی داری دارد.

-مدل ساختاری مشارکت (اولیاء دانش آموزان) با امور آموزش و تدریس

-صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان

در مدل ساختاری، صحت رابطه و شدت رابطه دو عنصر تعیین و تبیین‌کننده در ارزیابی و برازش مدل ساختاری پژوهش می- باشد. نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه " مشارکت اولیاء دانش آموزان " دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در " رخداد امور آموزش و تدریس " دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t-value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۰.۱۶۶ می‌باشد.

این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر " مشارکت (اولیاء دانش آموزان) " و متغیر " امور آموزش و تدریس " معنادار است.

در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t-value)، صحت رابطه بین " مشارکت اولیاء دانش آموزان " و " آموزش و تدریس " مورد تایید قرار گرفته است.

جدول ۱- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان بر آموزش و تدریس)

GOF	نتیجه (صحت رابطه)	صحت رابطه		روابط متغیرها	مدل
		رتبه صحت رابطه	آماره t- (value)		
۵۱.۰	تایید	۱	۱.۲۳	مشارکت اولیاء دانش آموزان ← آموزش و تدریس	کلی کلی

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

- شدت رابطه بین متغیرهای پنهان

بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد.

در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای «مشارکت اولیاء دانش آموزان» و متغیر «آموزش و تدریس»، از معیار ضریب تعیین (R2) و اندازه تأثیر (F2) استفاده شده است. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تأثیر (f2)، شدت اثر متغیر «مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر «آموزش و تدریس» دارای اندازه اثر قوی است.

جدول ۲- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری در متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان و آموزش و تدریس)

GOF	نتیجه (شدت و اثر رابطه)	شدت و اثر رابطه			روابط متغیرها	مدل
		رتبه اثر ۲ رابطه	معیار اندازه تأثیر (F2)	ضریب تعیین (R2)		
۴۷.۰	اثر قوی	1	۴.۲	۶۸.۰	مشارکت اولیاء دانش آموزان و آموزش و تدریس	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

دارد. دیگر سازه بر بزرگی یک سازه متوسط و کوچک، تاثیر اندازه از ترتیب نشان به 0.35 و 0.15، 0.02 - مقادیر¹

فرضیه دوم:

به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش آموزان با امور مربوط به دانش آموزان رابطه معنی داری دارد.

-مدل ساختاری مشارکت اولیاء دانش آموزان با امور مربوط به دانش آموزان

-صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان

در مدل ساختاری، صحت رابطه و شدت رابطه دو عنصر تعیین و تبیین‌کننده در ارزیابی و برازش مدل ساختاری پژوهش می‌باشد. نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه "مشارکت اولیاء دانش آموزان" دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در "رخداد « امور مربوط به دانش آموزان »" دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t-value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۰.۱۹۶ می‌باشد.

این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر "مشارکت اولیاء دانش آموزان" و متغیر "امور مربوط به دانش آموزان" معنادار است.

در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t-value)، صحت رابطه بین "مشارکت اولیاء دانش آموزان" و "امور مربوط به دانش آموزان" مورد تایید قرار گرفته است.

جدول ۳- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان و

امور دانش آموزان)

GOF	نتیجه (صحت رابطه)	صحت رابطه		روابط متغیرها	مدل
		رتبه صحت رابطه	آماره t- (value)		
۴۵.۰۰	تایید	۲	۱.۱۵	مشارکت اولیاء دانش آموزان امور مربوط به دانش آموزان	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

-شدت رابطه بین متغیرهای پنهان

تحلیل و تبیین شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای اصلی ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش بر این موضوع دلالت می‌کند و نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد.

در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای مشارکت اولیاء دانش آموزان و "امور مربوط به دانش آموزان"، از معیار ضریب تعیین (R^2) و اندازه تأثیر (F^2) استفاده شده است.

در همین راستا و براساس تحلیل یافته‌ها و مقادیر اندازه تأثیر (f^2)، شدت اثر متغیر «مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر «امور مربوط به دانش آموزان» دارای اندازه اثر قوی است.

جدول ۴- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری در متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور دانش آموزان)

GOF	نتیجه (شدت و اثر رابطه)	شدت و اثر رابطه			روابط متغیرها	مدل
		رتبه اثر ۳ رابطه	معیار اندازه تأثیر (F2)	ضریب تعیین (R2)		
۴۵ .۰	اثر قوی	2	۲۲ .۲	۶۳ .۰	مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور دانش آموزان	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

فرضیه سوم:

به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش آموزان با امور کارکنان مدارس رابطه معنی داری دارد.

۳- مدل ساختاری مشارکت اولیاء دانش آموزان با امور کارکنان مدارس

۳-۱- صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان

در مدل ساختاری، صحت رابطه و شدت رابطه دو عنصر تعیین و تبیین‌کننده در ارزیابی و برازش مدل ساختاری پژوهش می‌باشد. نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه " مشارکت اولیاء دانش آموزان " دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در " رخدادهای امور مربوط به کارکنان مدارس " دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t-value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۱.۹۶ می‌باشد.

این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر " مشارکت اولیاء دانش آموزان " و " امور کارکنان مدارس " معنادار است. در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t-value)، صحت رابطه بین متغیرها مورد تایید قرار گرفته است.

جدول ۵- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان بر امور کارکنان مدارس)

GOF	نتیجه (صحت رابطه)	صحت رابطه		روابط متغیرها	مدل
		رتبه صحت رابطه	آماره t- (value)		
۴۳.۰	تایید	۳	۱.۱۴	مشارکت اولیا دانش آموزان امور کارکنان مدارس	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

۳-۲- شدت رابطه بین متغیرهای پنهان

بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد.

در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای «مشارکت اولیاء دانش آموزان و متغیر «امور کارکنان مدارس»، از معیار ضریب تعیین (R2) و اندازه تأثیر (F2) استفاده شده است. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تأثیر (f2)، شدت اثر متغیر «مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر «امور کارکنان مدارس» دارای اندازه اثر قوی است.

جدول ۶- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری در متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان و کارکنان

مدارس)

GOF	نتیجه (شدت و اثر رابطه)	شدت و اثر رابطه			روابط متغیرها	مدل
		رتبه اثر ۳ رابطه	معیار اندازه تأثیر (F2)	ضریب تعیین (R2)		
۴۵.۰	اثر قوی	3	۱.۲	۵۸.۰	مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور کارکنان مدارس	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

فرضیه چهارم:

به نظر می‌رسد مشارکت اولیاء دانش آموزان با تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس رابطه معنی داری دارد.

-مدل ساختاری مشارکت اولیاء دانش آموزان با تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس

-صحت و معناداری رابطه بین متغیرهای پنهان

در مدل ساختاری، صحت رابطه و شدت رابطه دو عنصر تعیین و تبیین‌کننده در ارزیابی و برازش مدل ساختاری پژوهش می‌باشد. نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه "مشارکت اولیاء دانش آموزان" دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در "تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس" دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t -value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۰.۱۶۹ می‌باشد. این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر "مشارکت اولیاء دانش آموزان" و متغیر "تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس" معنادار است. در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t -value)، صحت رابطه بین متغیرها مورد تایید قرار گرفته است.

جدول ۷- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان بر

تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس)

GOF	نتیجه (صحت رابطه)	صحت رابطه		روابط متغیرها	مدل
		رتبه صحت رابطه	آماره t - (value)		
۵۳.۰	تایید	۳	۱.۱۴	مشارکت اولیاء دانش آموزان تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

-شدت رابطه بین متغیرهای پنهان

بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد.

در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای «مشارکت اولیاء دانش آموزان» و متغیر «تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس»، از معیار ضریب تعیین (R^2) و اندازه تأثیر (F^2) استفاده شده است. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تأثیر (f^2)، شدت اثر متغیر «مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر «تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس» دارای اندازه اثر قوی است.

جدول ۸- مقادیر شاخص‌های برازش مدل ساختاری در متغیرهای پژوهش (مشارکت اولیاء دانش آموزان و تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس)

GOF	نتیجه (شدت و اثر رابطه)	شدت و اثر رابطه			روابط متغیرها	مدل
		رتبه اثر رابطه	معیار اندازه تأثیر (F2))	ضریب تعیین (R2)		
۵۵.۰	اثر قوی	3	۱.۲	۵۶.۰	مشارکت اولیاء دانش آموزان و کارکنان مدارس	مدل ساختاری

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

اولویت بندی و رتبه بندی متغیرها

آزمون فریدمن یک آزمون ناپارامتری، معادل آنالیز واریانس با اندازه‌های تکراری که از آن برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین کمتغیر (گروه) استفاده می‌کنیم.

جدول ۹: میانگین رتبه‌های هر یک از شاخص‌ها مشارکت اولیاء	
آموزش و تدریس	۸.۲
امور دانش آموزان	۸.۴
امور کارکنان	2.3
تأمین تجهیزات و امکانات مورد نیاز مدارس	۹.۳

جدول ۱۰: نتیجه نهایی آزمون فریدمن	
کای اسکوتر	۷.۹۴۲
درجه آزادی	۴
سطح معنی داری	۰۰۰.۰

نتایج محاسبات حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد، مقدار آماره مربع کی را با ۴ درجه آزادی و همچنین سطح معنی داری آزمون P-Value را با مقدار صفر مشاهده کرد. با توجه به جداول فوق نتیجه نهایی اینکه تأثیر گذاری عوامل مختلف از نظر پاسخگویان متفاوت است. بر این اساس مشارکت اولیاء دانش آموزان بر امور مربوط به دانش آموزان دارای بالاترین امتیاز و بر امور مربوط به کارکنان مدارس دارای کمترین امتیاز است.

جدول ۱۱: مقایسه میانگین متغیرها با مقدار متوسط ۳

سطح معنی داری	t	انحراف معیار	میانگین	تعداد	
۰.۰۰۰	۵۹.۳۹	۶۰.۰	۲۱.۴	۱۲۷	در زمینه امور آموزش و تدریس
۰.۰۰۰	۸۹.۱۸	۶۱.۰	۵۹.۳	۱۲۷	در زمینه امور مربوط به دانش آموزان
۰.۰۰۰	۸۴.۱۵	۷۵.۰	۶۱.۳	۱۲۷	در زمینه امور مربوط به کارکنان
۰.۰۰۰	۴۴.۱۳	۸۹.۰	۶۱.۳	۱۲۷	در زمینه تجهیزات و امکانات مورد نیاز

با توجه به جدول مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق با مقدار متوسط ۳ می‌بینیم که در تمامی متغیرها سطح معنی‌داری از مقدار بحرانی ۰.۰۵ کمتر است که نتیجه به رد فرض صفر دارد که نشان می‌دهد که همه متغیرها از مقدار ۳ اختلاف معنی‌دار دارند و از آنجا که میانگین‌ها از ۳ بزرگتر است نتیجه می‌گیریم که میانگین از مقدار متوسط به طور معنی‌داری بالاتر است.

نتیجه‌گیری

با استفاده از معادلات ساختاری مهم‌ترین عوامل اثرگذار مورد مطالعه قرار گرفتند، در بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش، یافته‌های پژوهش بیانگر این واقعیت است که توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش در آزمون چولگی و کشیدگی در بین طیف قابل قبولی قرار دارد.

بنابراین توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای اجرای مدل معادلات ساختاری برقرار است.

۱- بین مشارکت اولیاء دانش آموزان با امور آموزش و تدریس رابطه وجود دارد.

در راستای تایید یا رد فرض‌های پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه " مشارکت اولیاء دانش آموزان " دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در " رخدادهای آموزش و تدریس " دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t-value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۰.۱ ۹۶ می‌باشد. این بدین معنی است که صحت رابطه بین متغیر پنهان و برون‌زای " مشارکت اولیاء دانش آموزان " و متغیر پنهان درون‌زای " آموزش و تدریس " معنادار است. در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t-value)، صحت رابطه مورد تایید قرار گرفته است.

بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد. در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان برون‌زا « مشارکت اولیاء دانش آموزان » و متغیر پنهان درون‌زای « آموزش و تدریس »، از معیار ضریب تعیین (R²) و اندازه تأثیر (F²) استفاده شده است. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تأثیر (f²)، شدت اثر متغیر « مشارکت اولیاء دانش آموزان » بر روی متغیر « آموزش و تدریس » دارای اندازه اثر قوی است.

۲- بین مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور آموزش و تدریس رابطه وجود دارد.

نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t -value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۱.۹۶ می‌باشد. این موضوع بیانگر این واقعیت است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر پنهان و برون‌زای " مشارکت اولیاء دانش آموزان" و متغیر پنهان درون‌زای " امور مربوط به دانش آموزان " معنادار است. متناسب با این موضوع و با توجه اعداد معناداری (t -value)، صحت رابطه بین " مشارکت اولیاء دانش آموزان " و " امور دانش آموزان " مورد تایید قرار گرفته است. همچنین تحلیل و تبیین شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای اصلی ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش بر این موضوع دلالت می‌کند و نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد. در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان برون‌زا « مشارکت اولیاء دانش آموزان » و متغیر پنهان درون‌زای « امور دانش آموزان »، از معیار ضریب تعیین (R^2) و اندازه تأثیر (F_2) استفاده شده است. در همین راستا و براساس تحلیل یافته‌ها و مقادیر اندازه تأثیر (f^2)، شدت اثر متغیر « مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر « امور دانش آموزان » دارای اندازه اثر قوی است.

۳- بین مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور کارکنان رابطه وجود دارد.

نتایج تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که مولفه " مشارکت اولیاء دانش آموزان" دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در " رخداد امور کارکنان " دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t -value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۱.۹۶ می‌باشد. این بدین معنی است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر پنهان و برون‌زای " مشارکت مردمی (اولیاء دانش آموزان)" و متغیر پنهان درون‌زای " امور کارکنان " معنادار است. در همین چارچوب با توجه اعداد معناداری (t -value)، صحت رابطه بین " مشارکت اولیاء دانش آموزان" و " امور کارکنان" مورد تایید قرار گرفته است. همچنین بررسی شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای مهم ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد. در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان برون‌زا « مشارکت اولیاء دانش آموزان» و متغیر پنهان درون‌زای « امور کارکنان »، از معیار ضریب تعیین (R^2) و اندازه تأثیر (F_2) استفاده شده است. در همین چارچوب و براساس مقادیر اندازه تأثیر (f^2)، شدت اثر متغیر « مشارکت اولیاء دانش آموزان» بر روی متغیر « امور کارکنان » دارای اندازه اثر قوی است.

۴- بین مشارکت اولیاء دانش آموزان و امور مربوط به تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس رابطه وجود دارد.

نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که مولفه " مشارکت اولیاء دانش آموزان" دارای نقش (اثر) مثبت و معنادار در " تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس " دارد، نتایج تحلیل داده‌ها نشان داده است که اعداد معناداری (t -value) در سازه‌های پژوهش بالاتر از ۱.۹۶ می‌باشد. این موضوع بیانگر این واقعیت است که می‌توان نتیجه گرفت که صحت رابطه بین متغیر پنهان و برون‌زای " مشارکت اولیاء دانش آموزان" و متغیر پنهان درون‌زای " تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس " معنادار است. متناسب با این موضوع و با توجه اعداد معناداری (t -value)، صحت رابطه بین " مشارکت اولیاء دانش آموزان" و " تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس" مورد تایید قرار گرفته است.

همچنین تحلیل و تبیین شدت رابطه بین متغیرهای پژوهش یکی از معیارهای اصلی ارزیابی در مدل معادلات ساختاری است. یافته‌های پژوهش بر این موضوع دلالت می‌کند و نشان داده است که متغیرهای پژوهش دارای ارتباط قوی می‌باشد. در این راستا، به منظور شدت رابطه بین متغیرهای پنهان برون‌زا « مشارکت اولیاء دانش آموزان» و متغیر پنهان درون‌زای «

تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس»، از معیار ضریب تعیین (R^2) و اندازه تأثیر^۳(F_2) استفاده شده است. در همین راستا و براساس تحلیل یافته ها و مقادیر اندازه تأثیر (f_2)، شدت اثر متغیر « مشارکت اولیاء دانش آموزان » بر روی متغیر « تجهیزات و امکانات مورد نیاز در مدارس » دارای اندازه اثر قوی است.

ارائه راهکارها

نتایج تحقیقات نشان داد که مشارکت اولیاء دانش آموزان بر امور مربوط به آموزش و تدریس در مدارس، امور مربوط به دانش آموزان، امور مربوط به کارکنان و امور مربوط به تأمین و تجهیز و امکانات مورد نیاز مدارس موثر است لذا راهکارهای زیر ارائه می‌گردد.

- فراهم نمودن بسترهای لازم برای فعالیت بیشتر اولیاء دانش آموزان
- برگزاری کارگاه های لازم برای اولیاء دانش آموزان
- کاهش بروکراسی اداری در راستای جذب مشارکت بیشتر اولیاء دانش آموزان
- حمایت معنوی از اولیاء مشارکت کننده
- ترویج روحیه مشارکتی در بین دانش آموزان در راستای جذب مشارکت بیشتر

دارد. دیگر سازه بر بزرگی یک سازه متوسط و کوچک، تاثیر اندازه از ترتیب نشان به 0.35 و 0.15، 0.02 - مقادیر³

منابع

۱. آهنگرانی، ع. (۱۳۷۶). بررسی تأثیر آموزش مشارکت اولیاء بر رشد اجتماعی و پیشرفت تحصیلی فرزندان، شورای تحقیقات، اداره کل آموزش و پرورش تهران.
 ۲. اکبریان، مهدی، فتحی، لیلا (۱۳۹۱)، مشارکت مردم اساس توسعه اجتماعی، مجله تخصصی پژوهش و سلامت، مرکز تحقیقات توسعه اجتماعی و ارتقای سلامت گناباد، دوره دوم، شماره یک، بهار و تابستان.
 ۳. جهانیان، رمضان (۱۳۸۹)، بررسی راههای ایجاد و تقویت مشارکت مردم در آموزش و پرورش، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، سال پنجم، شماره سوم، تابستان.
 ۴. زارعی، ح. (۱۳۸۵)، بررسی موانع مشارکت در نظام اداری مدیران، مجله تحول اداری، شماره ۲۴ و ۲۵
 ۵. سازمان آموزش و پرورش خوزستان (۱۳۸۱). شناسایی راههای جلب مشارکت موثر مردمی توسعه آموزش و پرورش در ابعاد برنامه‌ریزی و فرهنگی از دیدگاه مدیران، معلمین و اولیای دانش‌آموزان خوزستان، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش خوزستان.
 ۶. سبحانی‌نژاد، مهدی، بررسی موانع مشارکت اولیای دانش‌آموزان در مدارس متوسطه شهر اصفهان به منظور ارائه راهکار مناسب، فصلنامه‌های آموزه، شماره ۲۵.
 ۷. سپهری، ح (۱۳۸۴). بررسی راههای جلب مشارکت مردمی در آموزش و پرورش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی.
 ۸. عباسی، ا. (۱۳۸۵). راههای افزایش مشارکت مردمی در آموزش و پرورش اصفهان از دیدگاه مدیران و اعضای انجمن اولیاء و مربیان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان.
 ۹. علاقه‌بند، علی (۱۳۹۰). مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی (ویراست ششم)، تهران، انتشارات نشر روان.
 ۱۰. فقهی، فرهمند ن. (۱۳۸۱)، مدیریت پویایی زمان، تبریز، انتشارات فروزش.
 ۱۱. قاسمی‌پور، ا. (۱۳۸۰). مشارکت مردمی در آموزش و پرورش، تهران، انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.
 ۱۲. متین، نعمت‌ا. . (۱۳۸۲)، بررسی چگونگی راه‌های حصول مشارکتهای مردمی در مدرسه سازی، سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور ۱۹۵-۱۹۲.
 ۱۳. مک داول، دیوید (۱۳۸۳)، تاریخ معاصر کرد، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران: انتشارات پانید.
 ۱۴. میرکمالی، س. م. (۱۳۷۵). مشارکت در تصمیم‌گیری در امور آموزشی و همبستگی با اثربخشی و کارایی سازمانهای آموزشی، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۴۷.
 ۱۵. هاشمیان، فخرالسادات زندیان، هادی و آقامحمدی، جواد (۱۳۹۴). تحلیل مشارکت بخش خصوصی در نظام آموزش و پرورش، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان / سال سوم، شماره دوازدهم، زمستان ۲۶-۱.
16. Abedi S. A. The place of foster in development with emphasis on participation. Journal of Rural and Development, 2006: 137-169